

Справа «Марчук проти України»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ята секція

Рішення

Справа «Марчук проти України»

(Заява № 65663/12)

Страсбург, 28 липня 2016 р.

Це рішення набуло статусу остаточного

відповідно до п. 2 ст. 44 Конвенції.

Воно може підлягати редакційним виправленням

Автентичний переклад

У справі «Марчук проти України» Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи комітетом, до складу якого увійшли:

Ерік Мьосе, голова,

Йонко Грозев, суддя,

Мартінш Мітс, суддя,

Мілан Блашко, заступник секретаря секції,

після обговорення за зачиненими дверима 5 липня 2016 р. постановляє таке рішення, що було ухвалено того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 65663/12), яку 3 жовтня 2012 р. подав до Суду проти України на підставі ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України Андрій Васильович Марчук (далі – заявник).

2. Заявника представляла Г. Артюшенко – юрист, який практикує у м. Ковель. Уряд України (далі – Уряд) представляв Урядовий уповноважений.

3. 18 грудня 2014 р. про скарги за ст. 2, 6 та 13 Конвенції щодо ефективності кримінального і цивільного проваджень на національному рівні за фактом смерті доньки заявника було повідомлено Уряд, а решту скарг у заяві було визнано неприйнятними, відповідно до п. 3 правила 54 Регламенту Суду.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився у 1969 р. та проживає у м. Ковель.

5. Близько 13 год 30 хв 27 серпня 2003 р. доньку заявника, якій на той час було 2 роки, у критичному стані було доправлено до інфекційного відділення Ковельської центральної районної лікарні. У неї було діагностовано гострий ентероколіт із супутніми захворюваннями. О 15 год 45 хв її стан погіршився, у неї було виявлено акроціаноз губ і крил носа.

О 16 год лікарі-реаніматологи провели штучну вентиляцію легень і зробили закритий масаж серця. О 17 год 40 хв лікарі констатували смерть доньки заявника.

А. Кримінальне провадження

6. 9 вересня 2003 р. заявник подав до Ковельської міжрайонної прокуратури (далі – прокуратура) скаргу щодо смерті його доньки в лікарні.

7. 19 вересня 2003 р. прокуратура, провівши дослідчу перевірку, винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо лікарів у зв'язку з відсутністю в їхніх діях складу злочину. Наступного дня вищестоящий прокурор цю постанову скасував і постановив провести додаткову перевірку.

8. 10 жовтня 2003 р. прокуратура порушила кримінальну справу за фактом неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками та порушення права доньки заявника на безоплатну медичну допомогу.

9. 16 червня 2004 р. комісія судово-медичних експертів встановила, зокрема, що реанімаційні заходи було проведено із затримкою, проте навіть якби ці заходи було проведено вчасно, не було гарантії, що наслідки були б позитивними. Експерти вважали, що головною причиною смерті були характер і тяжкість хвороби, які спричинили набряк головного мозку пацієнтки.

10. 24 червня 2005 р. прокуратура Волинської області повідомила заявника про затримки в розслідуванні, а також про те, що слідчому було надано вказівки належним чином розслідувати справу.

11. 16 вересня 2006 р. судово-медичні експерти склали додатковий висновок, в якому зазначалося, зокрема, що доньку заявника було доправлено до лікарні через п'ять днів після перших проявів патологічного процесу. Якби її родина своєчасно звернулася по медичну допомогу, прогноз для життя та здоров'я дитини міг бути сприятливим.

12. 3 грудня 2007 р. слідчих, у провадженні яких перебувала кримінальна справа, було притягнуто до дисциплінарної відповідальності за спричинення затримок і невжиття усіх необхідних заходів під час розслідування.

13. 24 липня 2008 р. лікарю Г. висунуто обвинувачення у ненаданні допомоги хворому медичним працівником і порушенні права на безоплатну медичну допомогу.

14. 7 серпня 2008 р. досудове слідство у справі було завершено. Справу передано до суду для розгляду за суттю.

15. 5 листопада 2008 р. Турійський районний суд Волинської області повернув справу до прокуратури, зазначивши, що при переданні справи до суду прокурор не дотримався процесуальних вимог.

16. 8 січня 2009 р. прокуратура постановила направити кримінальну справу на додаткове розслідування.

17. 30 березня 2009 р. Турійський районний суд Волинської області призначив справу щодо лікаря Г. до судового розгляду.

18. 26 жовтня 2009 р. Турійський районний суд Волинської області встановив, що 27 серпня 2003 р. лікар Г. вчинила злочин, не надавши доньці заявника медичну допомогу. Потім Суд звільнив її від покарання

у зв'язку із закінченням строків давності. Суд також виправдав лікаря Г. за пунктом обвинувачення у порушенні права на безоплатну медичну допомогу, встановивши, що це обвинувачення було необґрунтованим. Заявник і прокурор оскаржили цей вирок.

19. 23 лютого 2010 р. Апеляційний суд Волинської області залишив вирок щодо лікаря Г. від 26 жовтня 2009 р. у частині виправдання без змін. Щодо її засудження апеляційний суд зазначив, що суд першої інстанції не вказав покарання, від якого вона була звільнена. Отже, апеляційний суд скасував вирок у цій частині та повернув справу до суду першої інстанції на новий розгляд.

20. 30 червня 2010 р. Турійський районний суд визнав лікаря Г. винною у ненаданні доньці заявника медичної допомоги. Суд встановив, що з 15 год 45 хв до 16 год 27 серпня 2003 р. лікар не провела штучну вентиляцію легень і масаж серця та що непроведення цих дій зменшило шанси на успіх реанімаційних заходів, які після цього проводили інші лікарі. Суд призначив лікарю Г. покарання у вигляді штрафу із позбавленням права займатись медичною діяльністю на строк три роки. Проте суд звільнив її від покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

21. 24 вересня 2010 р. Апеляційний суд Волинської області залишив цей вирок без змін.

В. Цивільне провадження

22. 23 вересня 2011 р. заявник звернувся з цивільним позовом про відшкодування моральної шкоди, спричиненої ненаданням лікарнею належної медичної допомоги його доньці. Лікаря Г. було залучено до участі у справі як третю особу.

23. 7 березня 2012 р. Старовижівський районний суд Волинської області встановив, що заявник зазнав моральної шкоди через належне виконання лікарем Г. своїх професійних обов'язків. Суд присудив заявнику 20000* грн відшкодування моральної шкоди. У мотивувальній частині рішення суд посилався на висновки національного суду, який розглядав кримінальну справу щодо лікаря Г. Суд також встановив, що, відповідно до статуту Ковельського міськрайонного територіального медичного об'єднання, зазначена юридична особа зобов'язана сплатити присуджену суму.

24. 18 квітня 2012 р. Апеляційний суд Волинської області залишив рішення суду від 7 березня 2012 р. без змін.

25. 25 травня 2012 р. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ залишив касаційну скаргу заявника на зазначені рішення без розгляду.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

26. Відповідні положення національного законодавства наведено в рішенні у справах «Арская проти України» (Arskaya v. Ukraine) (заява № 45076/05, пп. 52–55, від 5 грудня 2013 р.).

* Близько 1865 євро.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ

27. Заявник скаржився, що національні кримінальне та цивільне провадження не відповідали процесуальним вимогам ст. 2 Конвенції, у якій зазначається таке: «1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання...».

A. Прийнятність

28. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні пп. «а» п. 3 ст. 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

B. Суть

1. Доводи сторін

29. Заявник доводив, що слідство у кримінальній справі не проводилось із розумною швидкістю. Кримінальне провадження було необґрунтовано затягнуто, а відшкодування за цивільним позовом було можливе лише після встановлення обґрунтованості висунутих проти лікаря кримінальних обвинувачень.

30. Уряд доводив, що відповідні обставини було оперативно розглянуто на національному рівні та що порушення процесуального аспекту ст. 2 Конвенції не було. Уряд визнав, що розгляд цивільного позову був тісно пов'язаний із встановленням обґрунтованості висунутих проти лікаря Г. кримінальних обвинувачень. Проте суди швидко розглянули цивільний позов заявника у межах окремого цивільного провадження.

2. Оцінка Суду

31. Суд неодноразово наголошував на тому, що ефективна судова система, відповідно до вимог ст. 2 Конвенції може, а за певних обставин – повинна, включати застосування кримінального законодавства. Проте, якщо порушення права на життя чи фізичну недоторканність не вчинене навмисно, позитивне зобов'язання за ст. 2 Конвенції щодо створення ефективної судової системи не обов'язково вимагає надання кримінально-правового засобу юридичного захисту в кожному випадку. У конкретному випадку недбалості медичних працівників це зобов'язання, наприклад, може бути виконано, якщо правова система надасть потерпілим можливість отримати відшкодування за допомогою або виключно цивільно-правових засобів юридичного захисту, або у поєднанні останніх із кримінально-правовими засобами юридичного захисту, що дасть змогу встановити відповідальність певних лікарів і отримати будь-яке відповідне цивільно-правове відшкодування, таке як відшкодування завданої шкоди та оприлюднення рішення. Також можуть бути передбачені дисциплінарні заходи (див. рішення у справі «Во проти Франції» (*Vo v. France*), заява № 53924/00, п. 90, ЄСПЛ 2004-VIII, з подальшими посиланнями).

32. Статті 2 Конвенції не буде дотримано, якщо захист, забезпечений національним законодавством, існуватиме тільки в теорії: насамперед він

повинен ефективно працювати на практиці, а це вимагає швидкого розгляду справи, без непотрібних зволікань (див. рішення у справі «Шиліх проти Словенії» (<...>), заява № 71463/01, п. 195, від 9 квітня 2009 р., з подальшими посиланнями). У справах цієї категорії Суд повинен розглянути, чи належним чином правова система загалом розв'язала питання, яке розглядається у справах «Биржиковський проти Польщі» (*Burzykowski v. Poland*), заява № 11562/05, п. 107, від 27 червня 2006 р., та «Додов проти Болгарії» (*Dodov v. Bulgaria*), заява № 59548/00, пп. 83 та 86, від 17 січня 2008 р.).

33. У цій справі головним питанням у скарзі заявника є питання оперативності та розумної швидкості провадження на національному рівні. У зв'язку з цим Суд зазначає, що хоча встановлення та покарання осіб, винних у смерті, а також доступність для заявника компенсаційних засобів юридичного захисту є важливими критеріями при оцінці дотримання державою свого обов'язку за ст. 2 Конвенції, у низці справ, які розглядав Суд, встановлення порушення цього положення значною мірою ґрунтувалося на існуванні невинуватених зволікань і відсутності ретельності з боку національних органів влади при здійсненні провадження, незалежно від його результату (див., наприклад, згадане рішення у справі «Шиліх проти Словенії» (<...>), п. 211, та «Сергієнко проти України» (*Sergiyenko v. Ukraine*), заява № 47690/07, пп. 50 та 54, від 19 квітня 2012 р., з подальшими посиланнями).

34. З огляду на наведені принципи, Суд зазначає, що після смерті доньки заявник подав скаргу до прокуратури, вимагаючи притягнення лікарів до кримінальної відповідальності. З огляду на факти справи його звернення до кримінально-правового засобу юридичного захисту не видається необґрунтованим. Цю дію також не вважали необґрунтованою національні органи влади, які порушили кримінальну справу та згодом визнали винною лікаря, відповідальну за надання медичної допомоги дитині заявника. Спільною позицією сторін є те, що поки тривало кримінальне провадження, жодне паралельне цивільне провадження про відшкодування шкоди не було б ефективним способом дії. Сторони погодились, що за таких обставин суди, які б розглядали цивільний позов, не були б в змозі вирішити спір у межах цивільного провадження на основі фактів, зокрема, дій або бездіяльності медичного персоналу, які також були предметом кримінального провадження, що тривало. Отже, Суд повинен з'ясувати, чи відповідало кримінальне провадження критеріям оперативності, відповідно до ст. 2 Конвенції.

35. У зв'язку з цим Суд зазначає, що кримінальне провадження тривало сім років. Упродовж цього часу національні органи влади неодноразово визнавали, що розслідування проводилось із затримками, та повідомляли заявника, що вони вжили заходів для прискорення провадження (див. пп. 10 та 12). Згодом, після надання судом вказівок, слідчим органам знадобилося чимало часу для проведення додаткових слідчих дій і повторного передання справи на розгляд до суду першої інстанції (див. пп. 14–17). Крім того, матеріали справи не свідчать про те, що тривалість розслідування і провадження у суді можуть бути виправдані складністю справи чи поведінкою заявника. Розглянувши доводи сторін, Суд встановлює, що кримінальне провадження у цій справі було невинуватено затягнуте органами влади.

36. Щодо наступного провадження, розпочатого у 2011 р., суди дійсно розглянули цивільний позов заявника за короткий проміжок часу. Проте така швидкість стала можливою здебільшого завдяки тому, що більшу частину доказів зібрали слідчі органи під час кримінального провадження, а при розгляді цивільного позову суди могли покладатися на висновки судів, що розглядали кримінальну справу. Отже, ефективність цього засобу юридичного захисту не можна розглядати окремо. Навпаки, оцінюючи загальну тривалість обох проваджень, Суд вважає, що національні органи не здійснили розгляду цивільного позову заявника оперативно.

37. Загалом провадження на національному рівні за фактом смерті доньки заявника тривало надмірно довго, а, отже, суперечило обов'язку держави за ст. 2 Конвенції проводити ефективне розслідування. Наслідком цієї затримки стало те, що винного лікаря було звільнено від кримінальної відповідальності (штраф і позбавлення права займатись медичною діяльністю на строк три роки – див. п. 20).

38. Отже, було порушення процесуального аспекту ст. 2 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 6 і 13 КОНВЕНЦІЇ

39. Заявник скаржився, що неефективне провадження на національному рівні в цій справі призвело також до порушення п. 1 ст. 6 та ст. 13 Конвенції.

40. Зважаючи на встановлення порушення за ст. 2 Конвенції та враховуючи обґрунтування, яке призвело до встановлення цього порушення, Суд вважає, що ця частина заяви є прийнятною, але не порушує жодних питань, окрім вже розглянутих за ст. 2 Конвенції.

41. Суд постановляє, що немає необхідності окремо розглядати скарги за ст. 6 і 13 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

42. Статтею 41 Конвенції передбачено: «Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

43. Заявник вимагав 100000 євро відшкодування моральної шкоди.

44. Уряд стверджував, що ця вимога є безпідставною.

45. Суд вважає, що внаслідок подій, які призвели до встановлення порушення у цій справі, заявник вочевидь мав зазнати болю та страждань. Суд, постановляючи рішення на засадах справедливості, присуджує заявнику 4000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

46. Заявник не подав жодних вимог за цим пунктом, тому Суд не присуджує нічого.

С. Пеня

47. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заяву прийнятною.

2. Постановляє, що було порушення процесуального аспекту ст. 2 Конвенції.

3. Постановляє, що немає необхідності розглядати скарги за пунктом 1 ст. 6 і за ст. 13 Конвенції.

4. Постановляє, що:

а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику 4000 (чотири тисячі) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсотки.

5. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 28 липня 2016 р. відповідно до п. 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Заступник секретаря секції Суду
Голова Палати Суду

Мілан Блашко
Ерік Мьосе